

„Од извесне тачке нема више повратка. До те тачке ваља dospети.“

Франц Кафка

Шта Русија жели да постигне у Средњој Азији – на простору под којим се подразумевају Казахстан, Узбекистан, Киргизија, Туркменија и Таџикистан?

Одговор је врло једноставан – Русија жели да тамо осигура преовлађујући политички и војни утицај, кључну улогу у експлоатацији и транспорту нафте и гаса, али и да дугорочно обезбеди положај тамошње руске мањине. Међутим, на трусном подручју на коме се преплићу и суочавају бројни интереси, и то интереси моћних актера којима они придају велики значај, све то није лако остварити.

Да укратко видимо шта је Руска Федерација до сада постигла од онога што жели, на који начин је то учинила и какве су перспективе њених односа са земљама региона?

Значај Средње Азије за Русију

О значају великих средњоазијских залиха нафте и гаса, углавном у крајевима око Каспијског мора, у доба када су налазишта фосилних горива при крају у многим регионима који њима традиционално снабдевају велике светске потрошаче не треба ни говорити. Колико год се причало о новим, безбедним и много продуктивнијим технологијама за производњу нуклеарне енергије и другим алтернативама за фосилна горива, нема ни наговештаја да ће она брзо изгубити садашњи значај.

Када би неко други имао контролу над већим делом налазишта нафте и гаса у Казахстану (поуздано располаже са око 3–4 одсто утврђених светских залиха нафте, а сматра се да су оне и веће), Туркменији (у погледу резерви гаса пета је земља у свету, а по неким проценама, њена недовољно испитана налазишта нафте нису битно мања од казахстанских) и Узбекистану (спада међу првих 10 земаља света у погледу резерви природног гаса), односно обезбедио канале за масовну доставу тих енергената на светско тржиште, Русија – која сада директно или индиректно контролише тек нешто мање од 10 одсто познатих светских резерви нафте и око 30 одсто залиха природног гаса (а према незваничним проценама, руске, туркменске, па и казахстанске резерве нафте и гаса су знатно веће од обелодањених) – више не би била гарант, и то без алтернативе, енергетске безбедности Европе, са политичким утицајем који уз то иде.

О геополитичком значају Средње Азије за Русију лако је закључити и на основу летимичног погледа на мапу Евроазије. Граница Русије са Казахстаном дуга је скоро 7 хиљада километара, а у многим зонама је без икаквих већих природних баријера, односно северни део те земље готово је усечен у Сибир (и са његовим јужним делом представља природну целину). Непријатељски режими у Средњој Азији, поготово склони употреби исламистичких идеја, не само да би угрозили руску мањину у региону и створили додатни простор за деловање чеченских и других терориста против Русије, већ би ти режими представљали и много већу опасност за Русију.

Почевши недалеко од саме казахстанске границе, па све до срца Русије, протеже се појас са вишемилионском муслиманском популацијом (Башкири, Татари). Колико год она била лојална Русији и прихватила европски стил живота, односно не била верски задрта, пожар који би недалеко од ње букнуо представљао би озбиљну претњу за Москву. Да и не говоримо о другој врсти опасности, тј. шта би за Русију значило када би се на њеним границама, и са јужне стране, појавио НАТО.

Не треба занемарити ни питање криминала. Преко Средње Азије иде „пут дроге“ из Авганистана и других региона који су њени значајни произвођачи и „извозници“. Ту пролазе и значајне магистрале трговине људима, нелегалне миграције, шверц оружја, итд. Ако руске власти не би имале могућност да у борби против организованог криминала сарађују са администрацијама земаља Средње Азије, и то на савезничким основама, много веће тешкоће би имале када би до њених граница стигао неумањени талас свих поменутих негативних појава.

Очекује се да ће се широм наше планете до средине 21. века појавити немали број, и то често великих, области у које неће бити паметно залазити, нити ће бити добро имати их близу својих граница. За Русију је, због свега реченог, од великог значаја да то не буде случај са Средњом Азијом, односно њеним деловима (а поготово не када је реч о Казахстану). Тим пре што у Средњој Азији живи, и без обзира на лоше демографске прогнозе (због ниског наталитета, а не више толико због исељавања), и у наредим деценијама ће у њој живети доста Руса.

У Централној Азији сада има готово 5,5 милиона Руса (а било их је до пре 20 година преко 9 милиона), односно у њој живи русофонска популација од око 15 милиона људи (уз Русе ту спадају и Украјинци, Белоруси, Немци, Грци, Татари и многи урбани Казаси и Киргизи, а делимично и Узбеци и Таџици, поготово када живе ван матичних република). Руси и даље представљају значајан део становника већих градова Средње Азије, али и преовлађујуће, како градско, тако и сеоско, становништво северног и источног Казахстана, односно велику мањину у централном Казахстану и на северу Киргизије.

Политика Русије према државама Средње Азије

Борис Јељцин је, ради личне власти, олако жртвовао СССР и оставио милионе Руса ван граница независне Русије, односно прихватио да међудржавне границе, буквално преко ноћи, освану дубоко унутар руског историјског, геополитичког, економског и етничког простора. Како би био елиминисан федерални центар и Борису Јељцину трасиран пут ка трону, остављено је оно што су вековима стварали руски владари, а на неки начин и совјетски генерални секретари.

Наравно, Русија се није одрекла доминантне улоге и заштите руског становништва на постсовјетском простору. Међутим, у новонасталим околностима, ресурси, па и воља ослабљене и деморалисане Русије за енергично деловање у том правцу били су умањени. Уз то, и они који су донедавно били под влашћу Москве почели су на њу да гледају другим очима, са много мање страха и поштовања, а са много више националног осећања и поноса. Свесна тога, Москва је водила реалну политику. Тако да улудо не траћи умањене ресурсе и шансе, односно да корист од њених поступака не буде мања од штете. Настојала је да јасно види где може да очува своју доминантну позицију (Киргизија, Таџикистан), и где мора по сваку цену да то постигне (Казахстан), односно где треба да се усредсреди на то да ниједна друга сила не испуни празан простор, тј. задобије преовлађујући утицај (Узбекистан, Туркменија).

Без обзира на све тешкоће са којима се суочавала Русија, и у оним земљама које су улагале напоре да се свестрано еманципују од Москве, много тога је изнутра радило њој у прилог. Ипак су некадашњи руски поседи у Средњој Азији економски, културно, политички, али и у сваком другом погледу остали упућени на Русију. Вековне везе се не кидају лако и без страховитих последица, а питање је колико је и паметно кидати их са напреднијима од себе.

Тоба су били свесни у Алма-Ати, Ташкенту, Ашхабаду. Отуда, тамошње власти су – додуше асиметрично – прихватале разне руске иницијативе за повезивање бивших совјетских република. Поготово што је Москва поступала врло обазриво, уз пуно уважавање суверенитета и територијалног интегритета новонасталих држава. А политички утицај настојала је да учврсти и закључивањем економских аранжмана који нису увек били повољни за Русију, а били су од великог значаја за средњоазијске земље у фази болне транзиције.

Штавише, Русија се више него одмерено поставила и у односу на руско питање. Меко је настојала да допринесе побољшању статуса руске мањине и руског језика, а енергично је обесхрабривала жеље руског становништва, тамо где су оне евентуално и постојале и биле реалне, да крене путем одвајања од Казахстана. Тек када су власти једне од земаља средње Азије (Туркменије) прешле сваку меру, Русија је озбиљније стала у заштиту припадника своје дијаспоре. А и то се десило тек средином овог миленијума, када је на власти био Владимир Путин, а не Борис Јељцин, а земља већ економски ојачала и повратила пољуљано самопоуздање.

Блага политика Русије, судећи по резултатима, показала се оправдана. Растурање СССР-а није било разумно, али када се то већ десило, изгледа да би било контрапродуктивно да је онемоћала Русија поступала тако да уплаши и од себе отера земље Средње Азије. Овако, показала им је да их уважава и прихвата као независне државе, и да оне могу, у складу са својим потребама и цивилизацијском упућеношћу, да јој се без страха окрену. Тако је чак и положај руског становништва, зависно од државе до државе, постепено постао добар или бар солидан.

Русија је могла да подржи, па и подстакне, казахстанске Русе да од пространих области уз руску границу, где су већина, створе своју независну државу, да се припоје Русији или да унутар Казахстана омеђају своје области и захтевају конфедерализацију земље. Но, да је тако нешто руска власт била спремна да учини, не би ни прихватила растурање СССР-а. Без већих тешкоћа, на овај или онај начин, Москва је могла политички да консолидује Совјетски Савез, и онда када је почео озбиљно да се љуља, односно могла

је пре распада да наметне нов модел разграничења. За то није благовремено постојала воља, а накнадни потези тог типа – изузев када не би били испровоцирани директним угрожавањем руских виталних интереса или права руског народа – сигурно би били контрапродуктивни.

Да је којим случајем, уместо да инсистира на пуноправности Руса у Казахстану и Киргизији – где их највише има – Москва одвојила Северни и Источни Казахстан (што никада ни формално, ни неформално није ни наговестила), угрозила би положај половине руског народа у Средњој Азији, који ту не живи. Руска Федерација би неповратно покварила своје односе са државама региона, и учинила свој геополитички положај много неповољнијим (имала би, само нешто јужније, дугу, отворену границу, али тада већ са непријатељски настројеним суседом). А геополитичка реалност је да је од исламско-фундаменталистичког продора из Авганистана и суседних земаља у муслиманске области некадашњег СССР-а најефикасније бранити Централну Азију у целини (и преко ње потенцијално угрожене делове Руске Федерације), на њеним јужним природним границама. Уз то, средњоазијска нафта и гас, од које битно зависи доминантна руска улога као енергетског снабдевача земаља ЕУ, не налазе се на подручјима са руском већином, а руско учешће у његовој експлоатацији и контрола над његовим извозом дугорочно би били на климавим ногама.

Након фазе извесног зазора према Русији, из страха да се не угрози тек стечена независност и жеље да се појача улога матичних народа република Средње Азије, на уштрб словенског становништва, ствари су почеле да долазе на стање које – с обзиром на историјску упућеност, која се манифестује на свим важним пољима – фигуративно можемо да назовемо природно! Државе Средње Азије су се поново, на овај или онај начин, окренуле Москви!

У њима је већ достигло озбиљне размере, и наставља да расте, економско (и то у стратешким секторима), политичко, војно, присуство Русије. Томе је погодно и то што док се Русија према њима односила као према себи равнима, САД су настојале да над њима успоставе своју хегемонију. И они режими који су са Вашингтоном кокетирали били су за њега тек привремено добри, док уз помоћ наранџастог превратничког таласа не буду инсталиране још погодније владајуће гарнитуре.

То су тамошњи властодршци схватили и умногоме се дистанцирали од САД. На њихову одлуку да тако поступе утицало је и оно што су видели да се дешава тамо где је, недалеко од њихових граница, Вашингтон успоставио своју окупациону управу. Како је оправдано рекао Сергеј Марков, директор руског Центра за политичка истраживања:

„Својим поступцима у Авганистану и Ираку САД су показале да њихово присуство доводи једино до бујице исламизма и наркомафије“.

Модели организационог повезивања Русије и земаља Средње Азије

Како би очувала свој утицај на постсовјетском простору и обезбедила институционалне оквире за међусобну сарадњу корисну у разним областима за земље које су вековима биле делови јединственог државног простора, Русија је уложила велике напоре како би биле створене, и уистину заживеле, разне међународне организације на простору бившег СССР-а. У оквиру њих одвија се и организационо повезивање Москве са земљама Средње Азије.

Организације на које ћемо се осврнути су Заједница независних држава, Организација Договора о колективној безбедности, Евроазијска економска заједница и Шангајска организација за сарадњу. Специфичност ШОС-а је у томе што та организација, за разлику од осталих поменутих, не обухвата само државе чланице ЗНД, тј. бивше совјетске републике, већ и Кину, а постоји и могућност да јој приступе друге земље, пре свега Иран, Монголија и Индија.

1) Заједница независних држава (ЗНД)

Све државе Средње Азије похитале су да крајем децембра 1991. приступе Заједници независних држава, чије су стварање иницирале Русија, Украјина и Белорусија, са циљем да некадашњим совјетским републикама помогне да сарађују на свим пољима где сматрају да је то за њих корисно, односно да се помогне да „развод брака“ буде што мање болан, у вези са свим оним где желе да се у пуној мери осамостале.

Године 1993. усвојен је статус Заједнице, по коме државе чланице треба да раде на даљем развијању јединственог тржишта и координирају спољну политику, али и да сарађују на плану одбрамбене политике и јавне сигурности, односно да усклађују имиграциону политику. Циљеви ЗНД-а били су умногоме одраз нове руске спољне политике, која је дефинисана исте године када је донет и статус ЗНД. Она је, на прагматичним основама, подразумевала енергично деловање Русије како би њен утицај остао доминантан на простору „блиског иностранства“, тј. простора некадашњег

Совјетског Савеза.

Много тога се у наредним годинама није одвијало онако како је Москва желела, али ипак је и уз помоћ ЗНД-а – поготово у време када није имала довољно снаге и простора да лансира процес потпунијих интеграција – Русија успела да асиметрично очува свој утицај у Средњој Азији, али и другим деловима некадашњег СССР-а (осим када се ради о балтичким републикама које нису приступиле ЗНД-у).

2) Организација Договора о колективној безбедности (ОДКБ)

После распада СССР-а поједине његове чланице – укључујући и све републике Средње Азије изузев Туркменије – склопиле су Договор о колективној безбедности. У питању је био одбрамбени аранжман, у складу са којим се напад на једну од чланица сматра нападом и на друге чланице.

Земље које су потписале Договор о колективној безбедности сложиле су се 2002. године да савезнички односи буду подигнути на виши ниво, да одбрамбена сарадња прерасте у целовит савез, са заједничким органима. То је садашња Организација Договора о колективној безбедности(ОДКБ).

Њене чланице су Русија, Белорусија, Казахстан, Узбекистан, Таџикистан, Киргизија и Јерменија. Постоји реална могућност да Организацији приступе и неке друге земље, а недавно су се лидери постојећих земаља чланица договорили да заједничке одбрамбене напоре подигну на још виши ниво. Одлучено је да буду формиране сталне заједничке снаге за брзу интервенцију, као и Фонд за управљање кризом од 10 милијарди долара.

3) Евроазијска економска заједница (ЕАЕЗ)

По узору на некадашњу Европску економску заједницу, низ чланица Заједнице независних држава започео је рад на стварању целовитог царинског система, јединствене економске политике и уистину заједничког тржишта.

Белорусија, Казахстан, Киргизија, Русија и Таџикистан крајем 2000. године основале су Евроазијску економску заједницу, а 2006. године, у својству пуноправног члана, њој се прикључио и Узбекистан. Пошто се економске интеграције, више због различитог степена економског развоја него политичке воље, нису у пуној мери одвијале онако како се то очекивало, 2006. године створен је царински савез између Русије, Белорусије и Казахстана, а одлучено је да му се друге чланице Заједнице сукцесивно прикључују када за то буду спремне.

У време док је Русија била слаба, а власти земаља Средње Азије мислиле да им не прети опасност од САД, настојале су да остварују регионалне интеграције на два колосека. Упоредо са повезивањем у коме је учествовала и Русија – уз изговор да је у то време ван ЕАЕЗ-а и ОДКБ-а био за регион значајни Узбекистан – створена је Организација централноазијске сарадње (ОЦАС). Њен циљ је била сарадња у политичкој, економској, научној, еколошкој, културној и безбедносној сфери.

ОЦАС-у су приступиле све земље Средње Азије, изузев Туркменије. Но, како је Русија јачала, а САД почеле да се препознају као опасност од стране чланица ОЦАС-а, та организација је почела да губи првобитан смисао (делимичног интегрисања региона без учешћа Русије). Прво је Руска Федерација примљена у њене редове, а онда је она фактички и укинута. Пошто је и Узбекистан ступио у Евроазијску економску заједницу, Организација централноазијске сарадње је са њом интегрисана.

Овде треба поменути и Јединствено економско пространство (ЈЕП), пројекат економских, а у Москви се очекивало у следећој фази и политичких интеграција Русије са три државе које су етнички, историјски, економски и стратешки за њу најзначајније. Уз Украјину и Белорусију, ту спада и, у контексту ове приче, за нас битни Казахстан. Међутим, пошто је убрзо након почетка рада на стварању ЈЕП-а дошло до промене власти у Украјини, на њено чело је дошао антируски настројен В. Јушенко, па је та земља одлучно почела да кочи даље интеграције (а и пре тога им искрено није била наклоњена). Стога, оне се између три преостале поменуте земље сада првенствено одвијају кроз преостале наведене организације (и то, у случају ЕАЕЗ-а, како смо видели, асиметрично, убрзано у односу на друге чланице).

4) Шангајска организација за сарадњу (ШОС)

Русија, Кина, Казахстан, Таџикистан и Киргизија током 1996–1997. године међусобно су закључиле споразуме у циљу подизања нивоа поверења у одбрамбеној сфери и смањења присуства војних снага у пограничним рејонима. Тако је, мада још на неформалним основама, створена Шангајска група. Она је 2001. године прерасла и у формалну регионалну међународну организацију. Њен оснивач је био и Узбекистан, који у то време Русији није био нарочито наклоњен.

Јачање војно-безбедносне сарадње земаља Средње Азије, Русије и Кине иницијално је повезано са грађанским ратом у Авганистану и исламистичком опасношћу која је претила региону. У страху од ње, владе земаља Средње Азије су интензивирале сарадњу са својим моћним суседима, од којих су, без обзира на изразе пријатељства, донекле и зазирале. Штавише, пошто су се одлучиле за војну операцију против Талибана, а прецењујући своју моћ и перспективе јачања свог присуства у Средњој Азији, тзв. шангајске интеграције нису много забринуле ни Вашингтон. Отуда им се прикључио и Узбекистан, док је још водио рачуна о вољи САД.

Док је Вашингтон сагледавао краткорочну корист, рачунајући да ће све удесити како му одговара чим реши приоритетне проблеме, Кина и Русија су од почетка имале у виду и ограничавање утицаја других моћних држава, а пре свега САД, у Средњој Азији. У време када је створена Шангајска организација за сарадњу она је као приоритетни циљ имала борбу против међународног тероризма и сепаратизма у Средњој Азији. Тако је званично и данас. Међутим, свима је постало јасно да је она индиректно од антитерористичке организације и зоне стварања војно-политичког поверења постала својеврсни војни савез.

У октобру 2007. године чланице ШОС-а потписале су Меморандум о сарадњи са Организацијом о колективној безбедности, која представља класични војни савез. Тако је, макар на неким пољима, и у некој мери, са њим повезана и Кина. Циљ ШОС-а и ОДКБ-а, како изјављују руски и кинески званичници, и даље није да конкурише НАТО, већ се унутар ШОС-а војна сарадња успоставља у домену борбе против тероризма и сепаратизма, а у оквиру ОДКБ-а ради генералног осигуравања војно-политичке безбедности држава чланица, али свима је очито да обе регионалне организације, односно њихово умрежавање, има за циљ да Северноатлантску алијансу држи подаље од региона Средње Азије.

Наравно, далеко је од тога да је ШОС онолико хомогена организација као што су оне у којима Русија нема истинску конкуренцију. Штавише, док Русија ШОС посматра пре свега у војно-политичком кључу, Кина жели да она поприми и економску димензију. Другим

речима, да постане заметак јединственог тржишта које би обухватило и Кину, а постоје наговештаји да Пекинг прижељкује и слободно кретање радне снаге као што је случај у ЕУ. То не наилази на симпатије Русије, па и земаља Средње Азије, уплашених од потенцијалне кинеске демографске експанзије и успостављања њене економске премоћи. Ипак, без обзира на то, у погледу односа према Кини, државе Средње Азије нису јединствене.

Узбекистан и Казахстан, настоје – избегавајући оно што смо поменули да би могло да их угрози – да са Кином развијају што ближе односе. Тиме те земље желе, од када су се дистанцирале од Вашингтона, да створе нову противтежу руском утицају. Што се тиче Киргизије и Таџикистана, они доследно следе политику Москве. Још треба напоменути и то да и она има свој план за обуздавање утицаја Кине унутар ШОС-а. То је протезирање Индије, тј. заговарање идеје да би и она требало да постане пуноправна чланица Шангајске организације. Иначе, државе посматрачи, од којих неке и желе да постану њени пуноправни чланови, уз Индију су и Пакистан, Монголија и Иран.

Однос земаља Средње Азије према Русији

Када се ради о односу према Русији, државе Централне Азије условно можемо да поделимо у четири групе. Прву чине Киргизија и Таџикистан, земље које су безрезервно оријентисане на Русију. Казахстан доживљава Русију као стратешког партнера, према њој је у принципу лојалан, али ипак настоји да има и алтернативног, ако не стратешког, онда бар врло битног партнера. Узбекистан је у једном периоду водио умногоме проамеричку политику, иако је избегавао да се конфронтира са Русијом, док је Туркменија дуго ишла путем својеврсне „несврстаности“, а сада се определила за асиметричну неутралност, тј. неприступање било каквим регионалним војно-политичким или економским организацијама, ипак уз развијање посебних економско-политичких односа са Русијом.

1. Казахстан

Казахстан је земља региона са највећом руском (26 одсто становништва) и русофонском популацијом (око 50–55 одсто становништва) у Средњој Азији. Казахки средњи и виши слојеви по правилу и у кућама говоре руски и прихватају руску културу као своју. Руско становништво, које је шездесетих година чинило више од 40 одсто популације земље, и даље је компактно настањено у северним и источним рејонима Казахстана, који се

наслањају на Русију, а у значајној мери је заступљено и централном Казахстану, као и у већим градовима у другим његовим областима. Руси играју важну улогу у бизнису (локални Руси су власници многих успешних фирми), науци, култури, здравству, иако немају већу улогу у политичком животу на нивоу централне власти (мада су битан фактор на локалном нивоу у крајевима у којима живе).

Упућеност Казаха на Русију, руски језик и руску културу неретко је толика да се и поистовећују са земљом чију цивилизацију доживљавају као своју. Многи од њих Русију и не доживљавају као истинско иностранство, односно ментално настављају да живе у оквиру нестале федерације. То зна и казахстанска власт, а и сама је, макар у културно-језичкој сфери, плод таквог стања ствари.

Осећање припадности руском цивилизацијском кругу, али и страх да би таква осећања великог дела Казаха, као и постојање значајне руске мањине, могли да угрозе суверенитет земље – битно су утицали и утичу на политику коју води Астана (главни град Казахстана од 1998. године, а до тада је то била Алма-Ата).

Председник Казахстана Нурсултан Назарбајев настојао је да са Москвом развија не само блиске, него и савезничке односе. Уз осећање свеколике упућености, у томе је удела имала и свест да без обзира на моћ Америке и дефанзивни положај у коме се нашла Русија, ако би се ствари лоше развијале са ширењем исламистичког пожара, једино Москва реално његовом режиму може да прискочи у помоћ.

Имао је, с друге стране, Назарбајев у виду и то да ако би њени витални интереси били угрожени, Русија увек може да отвори руско питање и да на други начин угрози његов лични положај. Из свих тих разлога, Казахстан је доследно, мада не увек са истим полетом, пратио спољнополитичке иницијативе Москве на простору ЗНД генерално, а посебно у Средњој Азији. Но, трудио се и да развија врло блиске, ако не и савезничке везе и са САД, Кином и Турском.

Од када је постало јасно да Вашингтону – макар на простору земаља које сматра важним улогом у геополитичкој игри на постсовјетском простору – ниједан режим који му готово квислиншки није покоран, није добар, казахстанско вођство је почело да се удаљава од САД, односно да се Москви приближава на начин да њихови односи постају уистину савезнички и тамо где то није по вољи евроатлантских сила.

Казахстан – који је и економски балансирао, и средином деведесетих чак и у експлоатацију својих енергената упоредо са руским капиталом пустио западне компаније (америчке и британске), и који се укључио у пројекат изградње нафтовода преко Каспија, који има за циљ да се заобиђе Русија, па је чак и благонаклоно гледао и на пројекат „Набуко“ – стратешки се определио за енергетску сарадњу са Русијом.

Несумњиво, у догледној будућности, гро казахстанске нафте и гаса стизаће на светско тржиште преко Русије, а руске и руско-казахстанске компаније имају обезбеђену кључну улогу у њиховој експлоатацији. Ипак, Казахстан и даље, што и није неразумљиво, не жели безрезервно да седи само на једној столици. Уместо са САД, његове владајуће структуре сада развијају посебне односе са Кином. Чак је и за премијера постављен Карим Масимов, човек школован у Кини, и њој врло наклоњен. Штавише, Казахстан и у оквиру ШОС-а, понекада заступа ставове који су ближи кинеским него руским.

Но, све то за Москву није проблем. У кључним областима Русија је осигурала своју доминантни положај у Казахстану, а извесно балансирање тамошње власти, и када Москви није по вољи, не наноси јој озбиљнију штету (нити усмеравање дела казахстанског гаса и нафте према Кини може да угрози руски примат у енергетском сектору).

Ништа не указује на то да би то могло и у догледној будућности да се деси, нити да би прагматични режим у Астани, од када зна да пред собом поново има моћну и самоуверену Русију, и покушао да уради нешто што би Москва истински доживела као непријатељски поступак. С друге стране, Русија је свесна да спољнополитички одушак који постоји, а за њу није истински опасан (мада некада није баш ни пријатан), казахстанској власти улива додатну сигурност и самопоуздање.

2. Узбекистан

За разлику од Казаха, номадског народа без империјалне традиције, Узбеци су у региону вековима важили за „владајући народ“. Њихове династије су биле на челу емирата који су доминирали јужним делом Централне Азије. С обзиром на седелачки начин живота већине становника данашњег Узбекистана, и постојање развијених градских средишта, тамо је и култура била на највишем степену развоја у читавом

региону. Стога је и русификација имала много мањи домет. И у доба СССР-а чак и урбани Узбеци најчешће су у кућама говорили матерњим језиком и били много оданији националној традицији него Казаси или Киргизи.

Инспирисани свешћу о сопственом историјском значају, власти Узбекистана су још и пре него што се СССР распао започеле да воде релативно самосталну политику. Тим пре је администрација Ислама Каримова после проглашења независности покушала да се отргне од руског утицаја (како би руски културни утицај био умањен, чак је и ћирилица замењена латиницом), па и да постане лидер међу државама Средње Азије (Узбекистан има готово дупло више становника од Казахстана, мада је од њега сиромашнији и много мањи).

Ради тога је Ташкент настојао да развија врло блиске, готово савезничке односе са САД. Додуше, далеко је било од тога да се није трудио да и са Русијом задржи добре односе, али било је јасно шта му је приоритет. У том контексту, у доба америчког похода на Авганистан Ташкент је једва дочекао да допусти отварање значајне америчке ваздухопловне базе на својој територији (2001. године).

Крајем деведесетих година и почетком нашег миленијума не само што је млако пратио, па и игнорисао немали број руских политичких, војних и економских иницијатива на постсовјетском простору, већ је и формално 1999. године иступио из Договора о колективној безбедности. Уједно, Узбекистан је, заједно са Грузијом, Украјином, Азербејџаном и Молдавијом, створио организацију ГУУАМ, која је, ако не и формално онда свакако суштински, имала за циљ умањивање руског утицаја на простору бившег СССР-а.

На релацији Вашингтон–Ташкент–Москва ствари су се радикално промениле пошто је узбекистанска власт угушила побуну која је избила у мају 2005. године. Није потпуно јасно каква је била улога САД у покушају преврата, али је очито да је Вашингтон непријатељски реаговао на мере које је узбекистанска влада предузела. Нема сумње, она није водила много рачуна о људским правима, али то није чинила ни док је за рачун Вашингтона усиљеним темпом радила на сузбијању мреже исламских екстремистичких покрета. То тада америчким властима није сметало, а тек када су изазвале „наранџасти цунами“, како би учврстиле своју доминацију, сетиле су људских права.

С друге стране, Москва је реаговала муњевито, и то прагматично, и убацила се у

упражњен простор. Ташкенту, суоченим са притиском од стране Запада и претњом да се унутрашња криза продуби, очајнички је била потребна подршка, Русија ју је понудила, и преко ноћи су савезнички односи успостављени.

Узбекистан је напустио ГУУАМ, који је тиме изгубио једно У (сада је ГУАМ), а Организација договора о колективној безбедности добила је још једног члана. Узбекистан је 2006. године приступио војно-политичком савезу којим доминира Русија (а он је много више од некадашњег Договора о колективној безбедности из кога је претходно иступио), као и Евроазијској економској заједници. Штавише, пуним капацитетом укључио се и у ШОС, чији је раније био релативно резервисани члан.

Пошто је донео одлуку о спољнополитичкој преоријентацији, Ташкент је готово преко ноћи затворио америчку ваздухопловну базу „Карши-Ханабад“, која је отворена у жељу приближавања Узбекистана Вашингтону. Америчке трупе су муњевито, до краја 2005. године, биле принуђене да напусте стратешки важну базу, а она је, у контексту приступања Узбекистана ОДКБ-у, препуштена руској војсци (која до тада није била значајније војно присутна у тој земљи).

Упоредо, Русија је закључила и повољне енергетске аранжмане. „Гаспром“ је 2007. године добио на експлоатацију најважнија гасна налазишта, као и пуну контролу над извозом гаса из Узбекистана. Тиме су заокружени витални економски, војни и политички интереси Москве, у тој, уз Казахстан најбитнијој, земљи Средње Азије, у којој и даље живи велика руска мањина (око 1 милион Руса, тј. 5 одсто становника земље, односно русофонска популација од око 15 одсто, у коју уз припаднике разних мањина, спада и део градских Узбека, поготово у престоници, тј. Ташкенту). Иако Ташкент и даље покушава да се мање од других средњоазијских савезника Москве веже за Русију (нпр. једино Узбекистан од свих чланица ОДКБ-а не прихвата да његове јединице буду трајно укључене у заједничке снаге за брзу интервенцију, већ инсистира да се то ради по потреби), ипак је, на начин који задовољава Кремљ, увео своју земљу у „руски клуб“.

3. Туркменија

Сапармурат Нијазов, без претеривања, и по демократским стандардима Средње Азије који нису на високом нивоу, био је класични диктатор постсовјетске Туркменије. Самопроглашени Тукменбаша („вођа Туркмена) настојао је да своју „величину“ пројектује и на међународну политику земље. Помало по узору на Тита, и као он прилично вешто,

настојао је да води политику невезивања ни за једну силу. Њу је олакшавало огромно гасно и нафтно богатство слабо насељене земље.

Туркменија – иако се трудила да са Русијом, преко које је ишла мрежа гасовода до Европе, односно од које је његова економија ослоњена на извоз гаса била зависна, очува добре односе – није постала члан ниједне проруске регионалне организације о којима смо говорили, изузев ЗНД (где је такође била релативно пасивна). Ашхабад је избегавао да се чвршће повеже за Москвом. Но, за разлику од Узбекистана био је и принципијелан. Није тежио ни на успостављању савезничких односа са Вашингтоном.

Стање се донекле променило пошто је започела наранџаста фаза америчке политике на просторима бившег СССР-а. Док је Узбекистан, који се нашао под ударом, отпочео приближавање Москви, лидер Туркменије, у страху за своју власт, покушавао је нервозно да нађе излаз, водећи недовољно профилисану политику, која се кретала између покушаја да се купи америчко поверење и изолационизма. Земља је напустила и ЗНД, дистанцирала се од држава региона, односно од шангајских интеграција које су биле у јеку.

У земљи није било организоване опозиције, која би уз нечију помоћ могла да угрози режим, али он се бојао разних других могућности за спољно деловање против њега. Но, Нијазов није довољно дуго поживео да видимо шта би произашло из његових спољнополитичких и унутрашњополитичких експеримената. Његов наследник, Курбанкули Бердимухамедов, започео је политику отварања, модернизације, па и благе демократизације земље. Уједно, не нарушавајући политику неутралности, отпочео је са приближавањем Москви.

Туркменија је и даље ван већине поменутих, за Средњу Азију релевантних, међународних организација, али се вратила у ЗНД, и озбиљније пустила руски капитал у енергетски сектор. Такође се дугорочно определила и за стратешко гасно партнерство са Русијом, тј. транспорт гаса превасходно преко њеног система гасовода (око 90 одсто туркменског гаса иде преко руског система гасовода, док 10 одсто преузима Иран), иако је раније кокетирали са пројектом „Набуко“.

Администрација новог председника договорил се са Москвом о великим улагањима у модернизацију постојећег система гасовода, па су тиме дуготрајно обезбеђени руски интереси у тој земљи, која је у региону најбогатија гасом. Ако у будућности буде и

изграђен гасовод који би Туркменију повезао са Кином, што власти у Ашхабаду прижељкују како би макар са те стране обезбедили дисперзију свог извоза, што Москви сигурно није по вољи, то ипак не би угрозило примат Русије у сфери туркменског гасног бизниса (ни њен статус гаранта енергетске безбедности Европе).

Планирани гасовод је много мањег капацитета од руског система гасовода који повезује Туркменију са европским потрошачима (пре свега Украјином), а руске компаније су укључене у експлоатацију главних туркменских гасних налазишта. Па руски интереси не могу да буду заобиђени. Коначно, иако је Русији драже да буде кључни чинилац у изградњи енергетске мреже према Кини, и у њеном интересу је да се таква мрежа развија. Претерана ослоњеност на европске потрошаче за Москву није добра.

4. Киргизија

Киргизи су народ сличне традиционалне културе као и Казаси. Трансформација њиховог друштва из номадског у седелачко одвијала се под влашћу Москве. Отуда, лако су прихватили много тога из домена руске цивилизације (макар уз совјетску стилизацију). Велики део градског киргизског становништва, поготово на северу земље, и данас користи руски као основни језик. Знање киргиског језика је – иако га многи Киргизи, као и Казаси, који говоре руски, формално наводе као матерњи – неретко је тек рудиментарно. Ситуација је битно другачија на југу земље, где је руска популација малобројна, а осећа се велики утицај узбечке и таџичке културе (сродне персијској).

Без великих курентних природних ресурса, као што су гас и нафта, оптерећен транзиционим тешкоћама, а у сваком погледу упућен на Русију, Киргистан није ни покушавао да води ни колико-толико балансирану спољну политику као Казахстан. Уосталом, Киргистан се не граничи са Русијом, и нема страхове од одвајања дела територије са руском популацијом – па културна и свака друга упућеност на Русију не налази противтежу у страху од њеног превеликог утицаја који би могао да угрози суверенитет земље. Коначно, без руске подршке он је тешко одржив. Сиромашна земља оптерећена бројним проблемима лако би постала плен држава које желе да загосподаре регионом. Уз страх од Вашингтона, у малој Киргизији прикљештеној између Казахстана и Кине, постоји и зазор од утицаја Пекинга, па и Астане.

Руски политички, војни и економски утицај, од распада СССР до данас, у континуитету

преовлађује у Киргизији. Статус руске мањине је добар (Руса има око 10 одсто, а процењује се да је удео русофонске популације око 30 одсто). На име дуга према Русији руске компаније су преузеле контролу над стратешким секторима киргистанске привреде, укључујући и енергопривреду која има велике потенцијале.

Ништа се није променило ни пошто је опозиција, која је имала упориште на југу, током локалне „наранџасте револуције“ зграбила државно кормило. Опозициони лидери, од којих су неки имали блиске везе са САД, пошто су преузели власт, брзо су се преоријентисали на Русију од које зависи просперитет њихове земље.

Колико Бишкек и даље води рачуна о томе да његови односи са Москвом буду добри, али и о пуном укључивању руске мањине у политички живот земље, говори и то што је премијер Киргистана Рус – Игор Чудинов. А Киргизија је и даље максимално посвећени члан свих регионалних организација иза којих стоји Русија, као и ШОС-а, где доследно следи руску политику.

Недавно је Бикшек одлучио да пресече и једину „савезничку“ спону коју је имао са САД. У доба америчке интервенције против талибанских власти у Авганистану, а у договору са Москвом која је желела да се по регион Средње Азије потенцијално опасан режим обори, Киргизија је допустила Вашингтону да на њеној територији отвори ваздухопловну базу („Манас“). Русија се у то време није противила привременом америчком војном присуству у Киргизији, у чије савезништво је имала поверење (а другачије су стајале ствари са Узбекистаном који је се привремено отргао од њеног утицаја).

Ипак, ради баланса, недалеко од америчке базе успостављена је руска база. Међутим, откад је услед америчке политике ширења Северноатлантске алијансе на исток дошло до затезања односа са Русијом, њој успостављени војни баланс у Киргистану више није био по вољи, а и локално становништво и власти биле су револтиране бахатим понашањем америчког персонала. Отуда, пошто се договорио са Москвом о материјалној компензацији услед губитака прихода на име америчког изнајмљивања базе, Бишкек је недавно донео олуку да она буде затворена, односно да амерички војници у року од 180 дана морају да напусте Киргизију. Базу, која је иначе од великог значаја за подршку америчким трупам у Авганистану, вероватно ће преузети руске снаге.

5. Таџикистан

Пошто је постао независан, Таџикистан се нашао у вртлогу грађанског рата. У Авганистану живи знатно више Таџика него у матичној држави (за разлику од осталих народа Средње Азије, који спадају у турску групу, Таџици припадају иранској групи индоевропске породице народа). Отуда, чим је нестала гвоздена баријера, и два дела истог народа ступила у ближи контакт, Таџикистан је био захваћен пламеном који је већ деценијама беснео иза његових јужних граница. Није се ту радило само о мешању авганистанских сународника, већ и о лошем примеру који је учинио да експлодирају нарасле страсти у вези са надметањем за власт, пошто је у нестабилном подручју нестала врховна власт Москве, и ослабио њен капацитет да арбитрира међу локалним клановима.

Русија је била свесна какву би опасност представљало ширење опасног пожара по читавој Средњој Азији, па је без обзира на све тешкоће у којима се нашао, и губитак воље да води радикалну политику, морала и војно да интервенише. Настојала је да политички и економски подржи оне локалне снаге које су биле секуларно, проруски настројене, а оружјем заштити јужне границе Таџикистана, односно спречи мешање авганистанских милиција у тамошњи сукоб.

Постепено се ситуација у Таџикистану политички стабилизовала. Но, руске трупе, и то релативно бројне, и даље су распоређене дуж границе са Авганистаном. Уједно, у земљи је веома присутан и руски бизнис. Како у перспективном електроенергетском сектору, тако и у другим, мање курентним областима, како би у Таџикистану колико-толико биле консолидоване привредне прилике. Ипак, и поред тога, земља не би могла да опстане без средстава која у њу стижу од бројних гастарбајтера који раде у Русији (шаљу знатно више од вредности укупног извоза земље).

Све у свему, Таџикистан у сваком погледу зависи од Русије. Та земља, са старом цивилизацијом, никада није била нарочито русификована (Таџици говоре готово истоветан језик као и Персијанци, а од њих се разликују пре свега по вери – они су углавном сунити, док су Персијанци шиити). Чак и у градовима Таџици су углавном и у доба СССР-а сачували свој језик.

После стицања независности настојали су да оживе и оне елементе националне традиције који су били маргинализовани (нпр. масовно су дерусификовали презимена). Ипак, од највиших до најнижих слојева, данас су у пуној мери свесни да просперитет и очување и даљи развој европског цивилизацијског модела коме углавном теже директно

зависе од руске подршке. Отуда, вероватно као никада пре, постоји консензус око тога да је Русија за Таџикистан не само прворазредни савезник, већ и витални ослонац.

Русија, Србија и Средња Азија

Након распада СССР-а Југославија је успоставила дипломатске односе са свим државама Средње Азије. Амбасада СР Југославије отворена је у Узбекистану, а у складу са развојем економских односа, било је планирано да буде отворена и у Казахстану. За почетак, ту је отворено представништво, у то време још друштвеног предузећа „Прогрес“, које је доста радило за републикама Средње Азије.

С обзиром на то да су државе Средње Азије удаљене од мора, односно да је железничко-друмски транспорт до њих скуп, и они наши производ који генерално нису неконкурентни били су прескупи када стигну до тамошњег тржишта. То је важило и за производ који је у доба док је СССР стратешке артикле радије куповао од СФРЈ него на западу, а плаћање било олакшано постојањем клиринга, заузео истакнуто место на тржишту Средње Азије. Ради се о семенском кукурузу Института „Земун поље“, који је у погледу квалитета био раван најбољим западним производима те врсте.

Свакако, није малу улогу имало и то што је наш бизнис био без подршке државе, заокупљене ратовима око југословенског наслеђа и притиснуте санкцијама, док су западне компаније агресивно наступале уз подршку својих влада и повољних кредитних линија. До краја деведесетих готово да је обустављен извоз производа из Србије у земље Средње Азије. Тамо су наставиле озбиљније да послују једино српске грађевинске компаније (не рачунајући Србе који тамо имају своје фирме, али не раде озбиљније са Србијом). У таквим околностима 2001. године донета је, ма колико краткорочно била економски оправдана, дугорочно непромишљена одлука, да буде затворена наша амбасада у Ташкенту.

Без обзира на непостојање амбасада, и готово никакву економску сарадњу, наши односи са земљама региона су добри. Ниједна од њих није признала независност Косова, нити је подржала агресију на Србију 1999. године. Страх од сепаратизма, иностраног интервенционизма, и свест да нарушавање међународног права мале земље доводи у арену пуну лавова, у случају већине земаља региона утицало би да на исти начин поступе и да немају тако блиске односе са Русијом. Тим пре овако можемо да будемо мирни.

То што је Русија после 2005. године повећала свој утицај и у Узбекистану и Туркменији свакако битно доприноси томе да можемо да будемо сигурни да, изузев ако бисмо ми сами поклекли (што мислим да је нереално), ни те две земље неће никада признати нелегални сецесионистички поступак наше јужне покрајине. Међутим, да су односи остали какви су били пре неколико година, не значи да бар Узбекистан, макар и против своје истинске воље, у неком тренутку не би подлегао америчком притиску.

Утицај који Русија има у региону Средње Азије најсигурнији је гарант да ће дугорочно бити уважавани наши витални интереси везани за очување територијалног интегритета земље, а продубљивање наших економских веза са Руском Федерацијом можда допринесе томе да све значајније тржиште Средње Азије поново постане приступачно за наше производе.

Русија и Средња Азија – садашње стање и перспективе

Русија је до данас успела да у свим земљама Средње Азије успостави преовлађујући политички и економски утицај, а у већини њих осигурала је и озбиљно војно присуство.

Експлоатација, транспорт и продаја главних ресурса региона, тј. нафте и гаса, директно или индиректно, углавном су у рукама руског бизниса (и посредно државе). Штавише, велики део спољнотрговинске размене држава Средње Азије, и када се не ради о енергентима, обавља се са Русијом, односно одвија се унутар простора ЕЕАЗ-а или ЗНД-а, па су оне и на тај начин зависне од Москве.

Русија у региону има кључну војну улогу. Изузев Туркменије, друге његове земље су са Москвом повезане одбрамбеним савезом, и у њима је руска војска успоставила сталне базе или друге видове свог присуства. На посредан начин и Кина је део војно-политичког аранжмана који има за циљ да евроатлантске силе држи далеко од Средње Азије.

Руски језик и култура преживели су буру националних страсти која је избила пошто су републике Централне Азије стекле независност. Руски је, уз језике већинских народа,

званични језик у Киргизији и Казахстану. Виши и средњи сталежи казахстанског и киргистанског друштва углавном су остали део руског језичко-културног корпуса, а на Русију су у цивилизацијском погледу упућени и припадници градског становништва других република Средње Азије. Елитне школе, универзитети, средства масовног информисања у Казахстану и Киргизији углавном функционишу на руском језику, а он је широм Средње Азије остао језик пословног света, науке и међунационалне комуникације.

* * *

Све што је Русија у вези са успостављањем свог утицаја у Средњој Азији чинила последњих година радила је одмерено, на рационалним основама, а не идеолошки мотивисано као некадашњи СССР. Стога су и резултати руског деловања чврсто утемељени и тиме дугорочно одрживи. Штавише, може слободно да се каже да је Русија већ дошла, у духу Кафкине изреке са почетка текста, до тачке после које нема повратка на претходно стање. САД су трајно потиснуте из Средње Азије!

Руске компаније су путем дугорочних аранжмана укључене у енергетски сектор Централне Азије, тако да без нарушавања законитости и својинских права тешко је и замислити да би Руси могли да изгубе доминанту улогу на том, економско-политички, пољу од глобално виталног значаја, а нереално је да би неко насилно био у стању да угрози руске позиције.

У војним, политичким и економским околностима, које су створене у Средњој Азији, када би у некој од тамошњих земаља, више хипотетички него што је то реално, на власт дошле политичке снаге наклоњене Вашингтону, ни оне не би имале много простора за предузимање радикалних потеза. И када би се одлучиле за лабављење војно-политичких веза са Русијом, не би се усудиле да на противправни начин угрозе руске компаније које раде у енергетском сектору, односно гасно-нафтне аранжмане са Русијом.

Свакоме је јасно да би Русија у том случају нашла погодне начине да ефикасно интервенише, и онемогући незаконито угрожавање својих интереса, а у регуларним условима пословања, с обзиром на заузете позиције, Руси немају праву конкуренцију, нити ће је имати у будућности која се чак и само назире. Ако гасовод „Набуко“ и буде изграђен, он тешко може да рачуна на значајније гасне ресурсе из Средње Азије.

* * *

Има мишљења да ће у будућности на простору Средње Азије доћи до ривалства између Кине и Русије. Нема сумње, велике силе не знају ни за шта друго осим за интересе, и смешно је и говорити о некаквом исконском пријатељству Руса и Кинеза, односно природној међусобној евроазијској упућености. Но, баш због голих интереса, надметање Москве и Пекинга на простору Централне Азије неће узети озбиљније размере. Без обзира на то што надметања међу њима већ има, и што ће га бити и надаље.

Русија схвата да је за њу не само корисно него и неизбежно да омогући Кини да у региону, и то кроз директну сарадњу са тамошњим земљама (која неретко заобилази Москву), делимично задовољава своје енергетске и генерално сировинске потребе. Тиме Москва, и то на начин који све планове Вашингтона чини илузорним, проширује интересну групу која је спремна активно да се ангажују како би евроатлантске силе остале ван Средње Азије.

Москва је свесна и да кинеско присуство у региону, и могућност да и са њом развијају економску, политичку и војну сарадњу, улива додатну сигурност бившим совјетским републикама Средње Азије, и да то, иако на први поглед делује парадоксално, погодује њиховом дугорочном стратешком партнерству са Русијом.

Иако енергентима богате земље Средње Азије настоје да продубљивањем блиских веза са Кином успоставе баланс руском утицају, он је суштински неприкосновен. Земље региона се много више плаше Кине, која је и даље у фази демографске експанзије, и све више показује глад за ресурсима, него Русије. Кокетирање са Кином је површно, тек да се централноазијске земље не би осећале непријатно због безрезервне упућености на Русију.

С обзиром на суштински гледано много већу повезаност земаља Централне Азије са Русијом него са Кином, и формалну војно-политичку улогу Русије у региону, и већ успостављен доминантан положај у енергетском сектору, који без отворене конфронтације не може да буде нарушен, Кина у Средњој Азији не може истински да буде конкурент Руској Федерацији, иако ће у будућности настојати да самостално захвати већи део гасно-нафтног колача него што је то сада случај.

Уосталом, енергетска инфраструктура коју земље Средње Азије, али и Русија намеравају да граде како би средњоазијска нафта и гас могли у већим количинама да „потеку“ ка Кини – односно како Москва не би зависила једино од европског тржишта, а земље Средње Азије од Москве – иде у сусрет кинеским нарастајућим енергетским потребама. Између осталог и зато, Пекинг је сигурно свестан да би покушај угрожавања руског првенства у Средњој Азији довео до тога да штета буде већа од користи, и у догледној будућности настојаће да избегава озбиљније конфронтације са Москвом.

* * *

За Русију раде, и дуго ће радити, важни друштвени фактори, и то не само када се ради о надметању за Западом, већ и са Кином. Пошто су националне страсти спласле, а Русија поново повратила свој углед и утицај, значај руског језика и културе само ће расти. Тим пре што је, у околностима када су нестали и ирационални страхови да Москва намерава да окреће точак историје уназад, и доведе у питање независност држава Средње Азије, ослабио зазор од великог и моћног некадашњег „старијег брата“.

О значају који језик има, о везама које он успоставља међу људима лепо говори опаска Ота фон Бизмарка. Када су га питали шта је био најважнији догађај 18–19. века, одговорио је да је то чињеница да је енглески језик постао доминантан у Северној Америци. Видели смо, на основу онога што се дешавало током 20. века, да велики пруски и потом немачки канцелар није погрешно, а видимо и да је у великом делу Средње Азије осигуран доминантан положај руског језика!

* * *

На основу свега реченог, јасно је да ће, до сада настала и учвршћена, симбиоза руске културе и штита, са нафтом и гасом Средње Азије, представљати једно од утемељења руске моћи у 21. веку! Како је рекао М. Голдман са Харвардског универзитета: „Нафта доноси новац, а нафтовод политички утицај“, а можемо да будемо сигурни да ће у време када ће производња гаса и нафте у Централној Азији бити на врхунцу – што је период од 2020–2040. године – а када ће фосилна горива још засигурно имати прворазредан значај, Русија доминирати регионом.

На крају, у вези са причом о Средњој Азији, да поменемо и речи декана московског Факултета за међународну привреду и спољне послове Сергеја Караганова: „Док је пре десет година 80 одсто светских резерви нафте и гаса било под контролом Запада и његових савезника, данас је 90 одсто светских ресурса, не рачунајући америчке, изван његове контроле.“ Па да ли нам се онда исплати – чак ако и искључимо емоције које нас сигурно не вуку ка Вашингтону и НАТО – да угрожавамо своје добре односе са Русијом и перспективу да постанемо балканско енергетско чвориште ради евроатлантских интеграција?

Шта год нам причали домаћи НАТО лобисти, енергетски интереси земаља ЕУ пре ће утрти наш пут до жељених европских интеграција, него што ће то учинити наше уврштавање у НАТО ешалоне. Оно би нас удаљило од Русије, наше енергетске перспективе, и, због слабљења руске подршке и наметнутог прилагођавања вољи „савезника“, од реалне могућности за одбрану наших виталних националних интереса (Косова и Метохије, статуса Републике Српске). Рационална процена будућих глобалних трендова, о којима смо говорили у контексту разматрања руске политике у Средњој Азији, а не само наше негативно искуство са Северноатлантским савезом, односно наш традиционално пријатељски однос према Русији, речито говоре у прилог српског неприступања тој Алијанси.